

Den raka

Fritänkaren

Nr. 212 Februari 2013

Tjugoförsta årgångens tredje nummer

Innehåll i detta nummer:

Överdådig filmfestival	2
En pilgrims död	4
Andra filmer	5
Ahasverus minnen, del 122: <i>Martyren</i>	9
Erkki Melartin – i Sibelius skugga	13
Milstenar, februari 2013	14
Den strålande fiaskoresan, del 15: <i>Den stökiga nedresan</i>	15
Resan till Dzhongkhul, del 5: <i>Framtidskonferensen (fortsättning)</i>	16
Bonusresan, del 13: <i>Polismästaren i Phudong</i>	18

Fritänkaren ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 – 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)

Avgifterna har inte höjts på snart 9 år.

IBAN-nummer för folk som eventuellt vill betala prenumeration även från annat utland:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 8.2.2013

Copyright © C. Lanciai med medarbetare - **Letnany 234**

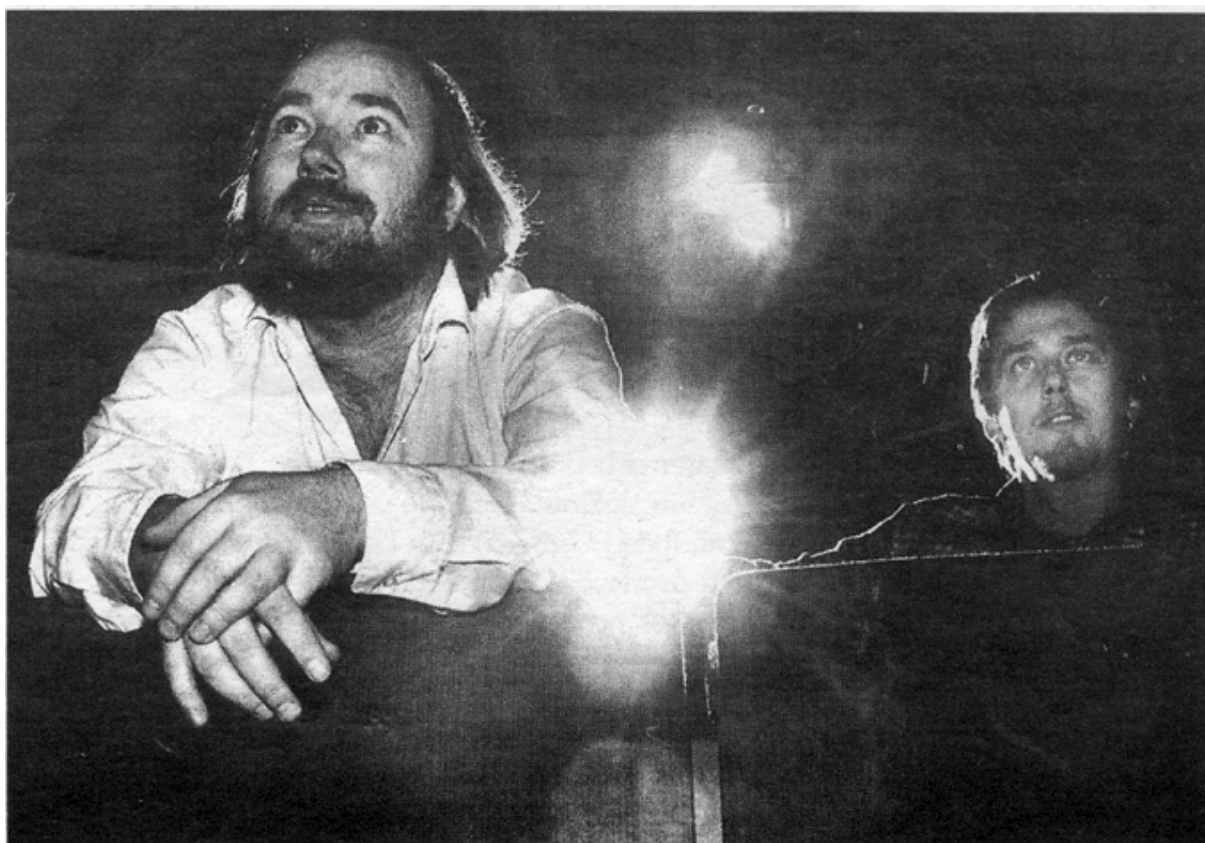
Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

<http://hem.fyristorg.com/aurelio>

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

WSN 1652-0122

Göran Bjelkendahl och Gunnar Carlsson, som startade Göteborgs filmfestival 1978.

Överdådig filmfestival

Så var man där igen. Som vanligt bestämde man sig för att hoppa över festivalen med allt dess stök och ståhej kring biljetter och trängsel, och till sin stora glädje fann man bara två filmer som verkade lockande, vilket var för litet för att det skulle löna sig att engagera sig. Men så dök det upp en tredje film, och man var hopplöst fast igen – i biljettköerna, i trängseln, i väntandet utanför försenade föreställningar i kylan och blåsten och snön, och under den ständiga terrorn inför att eventuellt bara få en plats allra längst fram eller allra längst bak. Krismomenten var överväldigande och förfelade aldrig att slå in, mycket riktigt, alla de föreställningar jag lyckades få biljett till var slutsålda intill sista platsen, så det var trångt till tusen utom att luften tog slut och föreställningarna försenades med minst 20 minuter. Än en gång hade man gått i fällan, trots 35 års tidigare erfarenheter av exakt samma sak.

Emellertid var den allra första filmen en morgonfilm, det var inledningsdagens första föreställning, så den var åtminstone inte försenad, men nog var den trångsutten. Det var Thor Heyerdahls "Kon-Tiki" som råkat ut för en ny filmatisering med den värsta budget som någon norsk film någonsin betungats med, men på det hela taget var resultatet givande. Jag hade ju sett Heyerdahls egen dokumentär från för 65 år sedan och kunde jämföra, och den nya versionen led inte av jämförelsen. Tvärtom. Det intressanta med den var att den berättade allt det som Heyerdahl inte berättade, och när man såg vad det var kunde man förstå varför han förtigt det: konflikter ombord, otroliga klanterier, sviktande nerver med snudd på myteri – dessa normmän framstod som ena erbarmliga klåpare. Thor Heyerdahl själv var inte ens simkunnig och skulle

ändå ut på världens största hav i ett slags demonstrativt överdrivet hybris, och varför? För att visa att hans teori kunde vara riktig. Mer än så lyckades han aldrig bevisa med någon av sina sammanlagt fyra expeditioner. Denna den första och mest uppmärksammade följdes av utforskandet av Påskön med påstådd lösning av alla dess gåtor, vilket har ifrågasatts, Ra över Atlanten för att visa att egyptierna i Antiken gjort denna resa – expeditionen misslyckades, då Ra sjönk, varför han gjorde om det med bättre resultat följande år, – och slutligen Tigris, med vilken han ville visa att sumererna koloniserat Egypten i förhistorisk tid. Även den flotten måste överges och brännas ute på havet, av politiska skäl, då det var krig i alla länderna omkring dem.

Ändå var det något pittoreskt över detta stolligt storslagna norska övermod, när de fem äventyrarna stolt lät sig skeppas ut på sin flotte med bogserbåt iförda vit skjorta, kavaj och slips, som om de gamla indianerna de härmade var betjänta av sådan uppstyld tillgjordhet. Ej heller hade dessa indianer haft radio ombord, de hade knappast haft någon kylskåpsexpert med sig, en fackidiot som äventyrade hela resan, allra minst hade de låtit sig åka snålskjuts ut efter en bogserbåt, så det var mycket i detta ”vetenskapliga” företag man kunde höja på ögonbrynen åt.

Emellertid lyckas regissören göra den trånga tillvaron ombord med ingenting för de fem männen att göra utom att vänta på en lämplig vind som aldrig kom, till en gastkramande thriller, som aldrig släpper spänningen, förrän de äntligen når fram till ekvatorialströmmen, som till slut räddar dem över havet till den första landkänningen, som omedelbart förvandlade den stolta Kon-Tiki till vrak – men expeditionen hade lyckats, genom att de över huvud taget hade kommit fram.

Alla verkade tycka om filmen, den fick brakande applåder inför öppen ridå, medan endast en vågade säga den – Roy Andersson, han med ”Sånger från andra våningen” och andra liknande dödligt tråkiga filmer av bara dokumenterad tristess och småsint oginhet in absurdum, som om detta var en korrekt bild av det svenska samhället i gemen – om den är det är det ganska fasaväckande, Kafka-Orwell satt i system med betoning på den svenska egenheten att bara se det negativa och finna felen överallt resulterande i ett slags sjuklig hyperkritisk ensidighet, medan alla förtjänster förtigs och begravs levande, som om de inte existerade; han menade att filmen var fullkomligt misslyckad. Man kan fråga sig vem som var misslyckad i sammanhanget, då filmen trots sin monstruösa budget ändå redan verkar gå med vinst.

Filmen ”Hitchcock” om Hitchcock med Anthony Hopkins i huvudrollen väntade man sig mycket av, och alla förväntningar infriades, om dock priset togs av Helen Mirren, som gjorde Alfred Hitchcocks hustru Alma, som stod ut med honom hela livet. Det var faktiskt hon som var den första regissören av de två, Hitch arbetade sig upp som regiassistent åt henne innan han tog över, och flera av hans tidigare filmer gjorde de tillsammans. Den här filmen berättar om äventyret i filmningen av ”Psycho” med alla dess turer och dramatik kring de motvilliga och tredskande producenterna, svartsjuka inför Almas äventyr med en annan diletterant; men denna film, som kostade Hitch mer blod, svett och tårar än någon av hans tidigare, blev ändå kronan på hans karriär och hans största framgång. Sedan var han gammal. Scarlett Johansson gör en strålande insats som Janet Leigh, hon i duschen.

Den nya filmatiseringen av Anna Karenina såg man fram emot med bävan. Kunde Keira Knightley verkligen konkurrera med Greta Garbo? Ja, det kunde hon. Detta är en sällsynt lyckad romanfilmatisering, där mycket av lyckträffen beror av att det egentligen är en dramatisering för teater – det mesta av filmen äger rum på en stilenlig teater, som om det var en teaterföreställning, med så många underfundiga grepp och innovationer, att man bara njuter av

en strålande fest för ögat och intellektet hela vägen, sprudlande spirituellt, där faktiskt för en gångs skull alla aktörerna är lyckade i sina roller, till och med Konstantin Levin, som annars brukar vara varje dramatiserings katastrof. Keira Knightley kan inte jämföras med Garbo, då hon är en helt annan typ, men hon ger ändå en tragisk resning åt Karenina, som inte står Garbo efter. Till och med Leo Tolstoj hade glatt sig åt denna föreställning. Priset tas emellertid av Karenin, som här gives en överväldigande gripande karakterisering genom sin fantastiskt fina nyansering. Basil Rathbone kan gå och hänga sig efter detta, en känslökall, hård och omänsklig tölp i jämförelse, medan denna Karenin plötsligt inger en helt annan och djupt gående förståelse för en annan lika djup tragedi som Annas. Jag har aldrig sett denna skådespelare så bra tidigare, och ändå har jag sett honom i nästan alla hans roller, där han alltid varit suverän, men aldrig så imponerande som här. Av en stel ämbetsman gör han ett helt universum av tragisk känslighet.

En pilgrims död

Palme-filmen för TV i fyra avsnitt om vardera en timme baserad på Leif G.W. Perssons trilogi "Välfärdsstatens fall" handlar just om detta mer än om Palmemordet, om dock fenomenet Palme och mordet är dess övertydliga symptom. Ingen har väl gått så djupt i Palmemordsforskningen som Persson, då han själv var polis och tjänstgjorde högt upp när han blev uttrangerad av Palme själv för sina insatser i undersökningen av justitieminister Lennart Geijers prostituerade affärer – Perssons brott var att låta yttrandefrihet och pressfrihet få gälla, som en sin tids blygsammare Julien Assange. Han har väl fördjupat sig i Palmemysteriet ända sedan mordet ägde rum, och redan i det första avsnittet slogs man av det befriande i, att här var äntligen någon som vågade ta upp polisspåret till seriös behandling. Perssons utredning är en fiktiv deckare, orimligheter förekommer, men han lyckas faktiskt producera en trovärdig mördare med ett trovärdigt motiv. Intrigen är i all korthet, att Palme i sin ungdom varit agent för Amerikas CIA, att han svikit den saken när han kommit i smöret i svensk politik, 1985 skriver en amerikansk journalist i Stockholm en bok om detta, säkerhetspolisen, vars högsta prioritet är att skydda Palme, beordrar undersökning av journalistens våning, detta uppdrag ges åt en hög som delegerar det vidare åt en av sina kallaste hantlangare, denne klantar till det med att mörda journalisten då denne råkar komma hem för tidigt innan undersökningen är klar, till följd av detta entledigas mördarens chef, som blir förbannad och svär att hämnas på hela etablissemangen och gör så genom att beställa Palmemordet. Allt detta sker alltså inom polisen, säkerhetspolisen och partiet, och alla spår sopas igen för att skydda desamma.

Efter mordet klantar Holmérs polisutredning till det så till den grad, att alla spår blir omöjliga att följa, vraket av det misslyckade rötägget Christer Pettersson görs till syndabock, vilken erbarmliga fars patetiskt strandar, varvid mysteriet förblir olöst för tid och evighet, tills vidare, tills Perssons Johansson tar upp fallet 25 år senare och gör en ny utredning, som plötsligt kommer på alla fakta...

I likhet med de flesta svenska filmer skulle den vinna bra på att få alla onödiga tomma transportsträckor nerklippa, liksom i Wagners operor, ett lyte som häftat vid nästan alla svenska filmer sedan Ingmar Bergmans dagar – Alf Sjöberg som kontrast var effektiv. Dock är den sevärd, dialogen är njutbar alltigenom för sin espri och stundtals virtuosa oförskämdhet, och skådespelarna klarar sig också i allmänhet bra, om dock Rolf Lassgård som Johansson verkar ganska trött på hela saken från början.

Vad filmen (och förmodligen också alla böckerna) tydligt visar är ett genom sin egen självgodhet och etablerade ofelbarhet samhälle som genomsyras av försoffad inkompetens från toppen hela vägen ner, och det är detta som är "Välfärdsstatens fall", som Palme gick under med. Genom sitt fastklamrande vid "trygghet till varje pris", aldrig mer än ett självbedrägeri, etablerade sig den socialdemokratiska svenska staten i ett slags självpåtagen ofelbarhet, där allt var perfekt och ingenting kunde gå fel, varför allting gick fel. Palme själv försvarade detta system, genom sina lögnar i Geijeraffären blev detta först klart för allmänheten, han betecknade det svenska etablissemanget som "fullständigt okorrumpert" i sin sista intervju den sista dagen i sitt liv, och hur falsk denna "säkra förankring i det starka samhället" var framgick tydligt genom det så kallade "Stockholmssyndromet", samhällskrisen i samband med gisslandramat på Norrmalmstorg strax före valet 1976, där en av gisslan i konversation med Palme tog ställning för bovarna.

Palme må ha varit entusiastiskt proamerikansk som ung och var säkert, som Persson säger, agent för CIA till en början, men redan 1966 höjde han offentligt Marx och Lenin till skyarna som ideal, som var så långt ifrån demokratiska man kan komma. Han gjorde inte ett vittne för Raoul Wallenberg-affären utan hjälpte snarare till med att hålla ärendet levande begravet. Han angrep gärna vilka västmakter som helst men aldrig Ryssland eller Kina, som då var världens värsta diktaturer – den andra är det ännu idag. I filmen framgår det tydligt att USA skickade sin journalist för att påpeka Palmes betänkliga kurs i alltför tydlig överensstämmelse med Moskvas, men i Washington var man lika mystifierad av mordet som i Stockholm. Alla var oskyldiga utom de som behagade aldrig träda fram med vad de visste. Leif G.W. Perssons kommissarie Johansson har rört om i grytan och påpekat vad som kan finnas därnere men inte mer.

Andra filmer

"*De fyra ryttarna*" 1921 var stumfilmstidens oslagbara trumfäss och största kassasuccé, vars rekordställning som alla tiders mest framgångsrika film inte rubbades och reducerades förrän i och med "*Borta med vinden*" 18 år senare. Det var Rex Ingram som gjorde den, men dess huvudsakliga sensation var Rudolf Valentino i sin debut, och bara den första scenen med hans entré i den stora tangoscenen, där han klädd som en fullfjädrad gaucho tar ut svängarna ordentligt i en förtätad krogstämning utan motstycke, med till och med hallucinerande fyllon, är makalöst imponerande ännu idag och ger hela filmen dess avgörande karaktär. Dock är han inte bara dansör, utan den roll han spelar gör han nästan naturalistiskt övertygande i sin metamorfos från rikemansdandy till luttrad soldat i första världskriget, under vilken process han verkar åldras minst tjugo år. Även för övrigt tål denna långa mastodontstumfilm att ses ännu idag, men det gäller att hitta en kopia med rätt sorts bakgrundsmusik – det ska vara piano av den rätta krogstämningen. Rex Ingram firar oupphörligt triumfer med sin innovationsfulla improvisationskonst i sitt trolleri med filmens tekniska möjligheter, och faktum är att filmen överträffar boken. Blasco Ibanez' roman framstår nästan som pekoral i jämförelse, medan filmen tio år före "*På västfronten intet nytt*" gör det första världskrigets apokalyps och trauman nästan fysiskt påtagliga i sin inträngande realism.

Efter 40 år försökte man upprepa succén i en "modernisering" av filmen med flytt till andra världskriget i en ambitiös version regisserad av Vincente Minnelli med Glenn Ford i Valentinos roll, Ingrid Thulin som Marguerite och Charles Boyer som fadern men lyckades inte ens komma i närheten av Rex Ingrams trollbindande stumfilmsmagi, trots en lysande inledning och en

avsevärd förbättring av Heinrichs roll, spelad av Karl Böhm, som dessförinnan gjort fotografen i Michael Powells *”Peeping Tom”* (”Smygtittaren”), offret för den värsta orättvisa filmavrättningen någonsin.

En annan sådan alltjämt imponerande magisk film var Fred Astaires och Ginger Rogers enda film som byggde direkt på verkligheten, *”The Story of Vernon and Irene Castle”* (1939), ett danspar som redan före första världskriget försatte hela världen i extas över deras dansstil med introducerandet av flera nya danser, som genast blev världserövrande flugor. Filmen börjar ganska töntigt med deras första stapplande steg innan någon fattade att de verkligen kunde dansa, då båda försökte sig i mindre omständigheter som clowner – det var Vernons levebröd när Irene först kom i kontakt med honom. Hon upprördes över det tarvliga i att misshandeln av honom i en tandläkarstol samlade sådana skrattsalvor att det blev förtjänstfullt, varför deras relation började så illa som möjligt. Det var fransmännen som upptäckte dem, de fick följa med på en turné till Paris, där de upptäcktes på allvar av Maggie Sutton, en amerikansk impresario av betydelse, suveränt spelad av Edna May Oliver, vid vilket sanningens ögonblick deras karriär tog fart på allvar.

Kriget kom emellan, och Vernon, som egentligen var engelsman, sökte tjänst i flygvapnet. Det är här som filmen höjer sig till mästerlig nivå i sin mänskliga skildring av hur paret klarade av en ständigt påtvingad skilsmässa under ständigt riskerande av livet för den ena parten, men Fred Astaire var aldrig bättre i någon karaktär. Han skapar en gestalt som måste etsa sig i minnet för livet för alla som upplever honom, helt självuppoftande och oberörd av sin ryktbarhet med en mycket enkel men helgjuten integritet som ingenting kan rubba – och han klarar kriget. Efter kriget erbjuds han hjälpa till som instruktör vid en flygbas i Texas, och där, fullkomligt i onödan, omkommer han i en olycka genom slarv från en av sina elever, medan han räddar sin medpilots liv med att offra sig själv. (Irene överlevde honom sedermera med 50 år och dog först 1969.) Allt är enkelt och rättframt berättat, både Ginger och Fred är fullkomligt naturliga genom hela filmen, samtidigt som de bjuder på några av sina allra mest förtrollande dansnummer.

En annan sådan oslagbar klassiker var John Fords *”Diligensen”*, också 1939, med en ung och fräsch John Wayne, som faktiskt såg bra ut en gång i tiden, medan dock priset tas av Thomas Mitchell som den supige läkaren, som står för alla filmens mest minnesvärda scener. Han är hur rolig som helst, men när allvaret kommer på honom blir han desto allvarligare. Storyn innehåller alla de klassiska västern-ingredientserna: den fallna fördrivna damen, den utstuderat stilige spelaren, den glatt stollige kusken, den överordentlige sheriffen, den stora indianfighten, och, som kronan på verket, den stora kvällsduellen i mörkret i en dödstyst stad där alla andra gått och gömt sig. Detta är den första stora klassiska västernfilmen som redan innehåller allt, i jämförelse med vilken alla senare framstår som kopior och plagiat, med några speciella undantag, som *”Sheriffen”* och *”Det vilda gänget”*. Ett annat sådant var *”Indianerna”* (*”Cheyenne Autumn”*) som John Ford gjorde på gamla dagar i ett slags ångeranfall över alla de gånger han demoniserat indianerna.

”Doktor T:s 5000 fingrar” är en saga skriven av den sardoniske Doktor Seuss, som också gjorde *”Grinchen som stal julen”*, som det också gjordes en hysteriskt sanslös och surrealistisk film på, som numera visas i svensk TV varje jul. I *”Doktor T”* är mer än 90% av filmen en dröm, som den stackars pianoeleven drömmer när han somnat vid sitt piano, och doktor T. är hans tyranniske pianolärare, en storhetsvansinnig mardrömspedagog som fått för sig att han skall få

alla sina fem hundra elever att spela samtidigt på ett gigantiskt piano som aldrig tar slut, vilkas 5000 fingrar då är hans, enbart hans. Satiren är precis som i "Grinchen" mer än bara saftig, den är överdriven så till den grad, att den i sin galenskap slår alla humoristiska rekord. Till slut får de stackars 500 slaveleverna sin grymma hämnd på den besatte pianoläraren, som fullständigt tillintetgörs så att ingenting blir kvar av honom. Men filmen är alltigenom underfundig och mycket originell, där förekommer fantastiska balettscener, där höjdpunkten väl utgörs av den surrealistiska orkestern i underjorden, där doktor T. spärrat in alla musiker som inte är pianister, medan samtidigt man bringas något till eftertanke inför denna uppvisning av manipulativa charlataners förmåga att fullkomligt förhäxa folk och förslava dem – ty det är detta allvar det egentligen handlar om.

En mera helgjuten musikalisk njutning var "*Orfeu Negro*" från 1958, outslitlig och oöverträffad ännu idag i sin skönhet och formidabla levandegörelse av karnevalen i Rio med musik- och danslivet drivet till sin spets.

Det har gjorts många filmer om Maria Stuart, bland annat en tysk antibrittisk version med Zarah Leander, liksom det skrivits talrika dramer om henne, som alla motsäger varandra och verkar göra sitt allra yttersta för att fjärma sig från sanningen, varför 1971 års försök att på filmen äntligen försöka komma närmare sanningen inte var alldeles omotiverat. Vanessa Redgrave spelar henne med inlevelse men misslyckas med att göra henne övertygande, då hon var en helt annan typ än Vanessa Redgrave. Mera övertygande är då Glenda Jackson som Elisabeth, som dock även hon framstår som väl amper och överdrivet domderande för att vara helt övertygande. Kronan på verket för det dokumentära misslyckandet är när filmen låter dem träffas två gånger, först när Maria kommer som flykting till England och sedan när Elisabeth besöker henne i hennes engelska fångenskap, medan de aldrig träffades i verkligheten. Alltså sällar sig även denna film till fabuleringarna och fjärmandet från sanningen.

Emellertid är den inte helt misslyckad som film, ingen av skådespelarna är dålig, historien som sådan är alltid väl värd att berättas vilken version och vinkling man än ger den, medan filmens behållning ändå är Timothy Daltons makalösa gestaltning av stackaren Henry Darnley, Marias Stuarts första man, som blev mördad. Detta är filmens helt övertygande centralhandling. När han väl blivit gift med Maria stiger makten honom genast åt huvudet, han blir fullkomligt odräglig, varför de skotska adelsmännen ser det som en nödvändighet att röja honom ur vägen både för Skottlands och för Marias skull, som han misshandlar. Även Nigel Davenport som Bothwell och Trevor Howard som Lord Burleigh gör övertygande porträtt, och Patrick McGoohan, som ju är en äkta skotte, är helt lyckad som Marias halvbror Murray. Dessa hjälper till att berika filmen och göra den till en god behållning, hur suveräna både Vanessa Redgrave och Glenda Jackson än är som sig själva.

Om vi då övergår till nutidshistoriska filmer, är det främst några amerikanska semidokumentära krigsfilmer som varit av särskilt intresse. "*The Green Zone*" med Matt Damon handlar om efterspelet till kriget i Irak, när man aldrig hittade några massförstörelsevapen, hur mycket man än letade, och hur tvärsäkert än Washington påstod att de fanns där någonstans. Det tar ganska lång tid innan Matt Damon kommer fram till att det inte finns några massförstörelsevapen i Irak alls, och vägen dit är lång genom en labyrint av rökridåer, som främst skingras av Brendan Gleeson som en gammal erfaren CIA-agent som genomskådar det mesta, och som därför Bush-regimens tjänstemän vill göra sig av med, och journalisten Amy

Ryan, som helt naivt trott på alla uppgifter hon fått från Washington. Det ska till en irakisk general på ständig jakt undan amerikanernas gatlopp för att slutligen rätt information skall erhållas, om att hela kriget genomförts på grunden av en lögn enkom skapad för att rättfärdiga kriget. Matt Damon entledigas när han fått veta för mycket och spridit för mycket information, och de stackars hederliga irakier i militären och som hjälpt amerikanerna fortsätter att jagas till döds. Det är en mycket informativ film.

Nästan lika avslöjande var *"Kingdom"* om Saudi-Arabien och en terrorattack därstädes mot en amerikansk bas med närmare hundra döda. En färgad FBI-agent på plats vill utreda saken, som är mycket känslig på grund av de sårbara relationerna med araberna och muslimerna, där minsta kris kan utlösa oöverskådliga katastrofer i de politiska relationerna – att trampa fel i relationen med muslimer är att trampa på en mina med kedjereaktioner.

På Jamie Foxx' initiativ skickas dock en liten grupp FBI-utredare som får mycket knappa tidsmarginaler för att ta reda på hur det hela egentligen gått till, men de arbetar effektivt och når resultat. Därmed är inte det stora problemet löst, som är med den muslimska terrorismen. Peter Bergs mycket inträngande film slutar med, att både den amerikanske agenten lovar en döende kollega att "döda dem alla", vilket också en döende arabisk terrorist lovar sin son med udden mot amerikanerna. Detta är en film som kommer att förbli aktuell för en oöverskådlig tid framöver.

Slutligen hade vi ett pärlband av fina nya franska filmer, den ena mer betagande än den andra. I *"Tala inte om det för någon"* är det ett gammalt mord för sju år sedan som plötsligt blir aktuellt på nytt, genom att den mördade går igen och faktiskt tyder på att hon inte alls blivit mördad. Varför försvann hon då, och vem blev mördad i hennes ställe? Änklingens situation blir därmed djupt mänskligt gripande, då det att han för sju år sedan förlorat marken under sina fötter knappast lindras genom att allt han gått igenom för att komma över saken plötsligt omintetgörs genom att hon tycks uppenbara sig igen. Det är en fantastisk pusseldeckare med ständigt nya överraskande turer och många fascinerande och rafflande dramer på vägen, innan man äntligen kommer fram till den helt logiska förklaringen, och allt slutar lika väl som hela härvan tett sig ständigt mera hopplös tidigare. Storyn är tydligt Hitchcocksk med hjälten orättvist misstänkt och jagad för mord i en prekär klämma som inte kan bli värre, men den franska tappningen är faktiskt mera raffinerad än Hitchcock.

Ännu mera gripande var det djupt mänskliga familjedramat *"Jag har älskat dig så länge"*, där Kristin Scott Thomas släpps ut från fängelset efter femton år och flyttar hem till sin syster i ett utsiktslöst försök att återkomma till verkligheten. Samspelet mellan systrarna är betagande och intensifieras hela tiden, samtidigt som man får veta mer och mer om dem med nya små trådar till mysteriets lösning, om varför hon egentligen suttit så länge i fängelse. Avslöjandet kommer brutalt, men mysteriet förklaras inte förrän i de sista överväldigande scenerna, när hela sanningen genom en slump plötsligt blir uppenbar för den omhändertagande systemen. Det blir en gripande upplösning med äntlig försoning till slut, och den långa svåra processen har lyckats: Kristin Scott Thomas, som funnit sig i att vara levande begravd av ett outrannsakligt grymt och orättvist öde, lyckas komma tillbaka till verkligheten och försona sig med den, tack vare en systerrelation som klarat alla kriser.

Slutligen var det den härliga teaterskrönan *"Faubourg 36"* om livet på en teater i en förort till Paris under året 1936 med ett praktgalleri av utsökta typer från teaterdirektören till den

fjantige imitatören, som bara gör bort sig på scen, den blivande primadonnan, den resignerade impressarion som gett upp för länge sedan men plötsligt kommer tillbaka, dragspelarna, de politiska agitatorerna med belysningsmästaren i centrum, problemet med fascisterna, de grymma familjeförvecklingarna, och så vidare. Det är en lysande interiör av teaterlivet på en varieté, där nöjet och den praktfulla underhållningen är den högsta lagen som måste underhållas till varje pris, medan alla tragedierna och ödena som utspelar sig bakom kulisserna hänvisas till en helt annan och mer avancerad publik än varietépubliken – de som intresserar sig mera för de verkliga människorna bakom rollerna än för rollerna.

Abasverus minnen, del 122: Martyren.

Det kanske mest anmärkningsvärda med Hypatia var inte hennes lärdom och vishet utan det faktum, att hon långt upp i medelåldern knappast förlorade något av sin skönhet. Hon var alltid jungfru, och det syntes på henne, vilket troligen bidrog till de kristnas irrationella fixering och ständigt tilltagande hatiska avund mot henne. Det gick inte ihop med deras föreställningsvärld att en icke-kristen, en bekräftad hedning, en gammaltroende som höll fast vid de gamla grekiska gudarna och filosoferna och vägrade ha någonting med de kristna och evangelierna och deras förkunnelse att göra, kunde vara så vacker, så klok, så mångkunnig, så beläst och så fullständigt oförskräckt som kvinna.

Alla som delade något av hennes höga bildning älskade att umgås med henne och framför allt att diskutera och filosofera med henne. Hennes högsta beskyddare, prefekten Orestes av Alexandria, hade hon känt sedan barndomen då de varit skolkamrater från början och haft samma lärare och utbildningsväg hela vägen upp i det berömda bibliotekets hägn i Alexandria, där hon helt naturligt blev den ledande bibliotekarien och läraren i de filosofiska fakulteterna. Hon var plikttrogen och samvetsgrann och lade all sin kraft och livsgärning på sin undervisning och på bevarandet av bibliotekets traditioner som främst den största urkundsförvaltaren i världen. Inget annat bibliotek kom ens i närheten av Alexandrias närmast otroliga och överväldigande boksamlingsrikedomar.

Naturligtvis var alla som kände henne oroliga över utvecklingen i Alexandria genom den kristna militanta aggressionen som hela tiden överträffade sig själv i sina övergrepp och överdrifter. Vi bad henne ständigt ta sig i akt, inte färdas ensam genom staden, omge sig med livvakter om det gick och undvika varje form av risk, då de kristnas hat mot henne var så farligt genom sin blinda orimlighet – det byggde bara på förutfattade meningar, lösa rykten och fördomar, och intet av vad de kristna påstod om henne var sant. De hävdade, att hon idkade trolldom, att hon förförde vem som helst till synd med sitt blotta väsen, att hon därmed hade makt att förtrolla vem som helst och värva vilken kristen som helst till helvetet och djävulen, och annat sådant rent vidskepligt trams. Jag är den första att medge att hennes behag var oemotståndligt, men det bestod enbart i kultur. Hon var en mästare i sin användning av lyran både i undervisning och i samkväm, hennes röst var förtrollande ren i sin musikalitet, ingen kunde mäta sig med henne i någon diskussion så att ingen kunde prata omkull henne, medan hon aldrig fick någon att känna sig nedtrampad eller besegrad, då hon alltid förde diskussionen vidare – eller helt enkelt bytte till ett intressantare ämne, om det var lämpligt.

Hur kom sig då denna fullständigt onödiga och vansinniga konflikt mellan judar och kristna, i vilken det huvudsakliga offret blev Hypatia, den mest oskyldiga och neutrala av alla? Redan kejsar Claudius hade haft problem med de ständiga bråken mellan judar och kristna,

varvid han dragit dem alla över en kam och bannlyst alla judar. Nero var inte den första som förföljde kristna – han bara fortsatte där Claudius börjat, men under hans tid koncentrerades förföljelsen till att enbart gälla de kristna. I Alexandria hade judarna alltid haft en framstående ställning ända sedan stadens grundläggelse, och de hade en stor del av äran i stadens utveckling till att bli hela världens kulturcentrum. Det var de kristna som började bråka. De inledde kravaller vid någon judisk festival, och bråket ledde till att prefekten Orestes måste införa strängare regler vid dessa festivaler. Detta gjorde judarna förbittrade, då de såg det som ett inkräktande på sina privilegier och traditioner, och de beslöt att göra upp med de kristna. De genomförde ett försök till en massaker, vilket bara hade till följd att de kristna krävde judarnas fördrivning från Alexandria, och så mäktiga var redan de kristna, att den stackars prefekten såg sig nödsakad att genomföra judarnas fördrivning – till oreparerbar förlust för både staden, dess kulturliv och ekonomi. Därav uppstod spänningar mellan den regerande myndigheten med prefekten och de kristna, som de kristna gav Hypatia skulden för, då Hypatia var prefektens goda vän och mest anlitade rådgivare. Därav odlades det kristna grundlösa hatet hos de kristna mot Hypatia.

Ett av de ämnen som vi alltid återupptog på nytt var Pythagoras. Hon var ju specialist på området, grekisk filosofi var hennes hemmaplan, Platon och Plotinos med nyplatonismen var hennes specialitet och modersmjölk, som hon var en större auktoritet på än någon annan. Jag hade aldrig begripit mig på Pythagoras. Han var ju erkänd som portalen till grekisk filosofi, en både mystiker och exakt matematiker och först som sådan, som också dragit upp linjerna för musikens hemlighetsfulla mystiska konstruktion och analyserat dess matematiska struktur grundligare än någon annan, men det hade aldrig funnits några skrifter av honom. Homeros magnifika episka dikter, oöverträffade ännu idag, hade gått genom generation efter generation genom muntlig överföring, men Pythagoras hade bara gett upphov till legender, och bara efterträdare födda efter hans död hade vittnat om hans kunskaper. Detta innebar vetenskapliga problem, och inte ens Hypatia kunde lösa dem för mig.

”Min vän,” sade hon, ”bekymra dig inte. Pythagoras kunskap var sådan att den var allmängiltig för alla tider, och därför behövde den inte nedtecknas. Den var alltför självklar. Han försökte omvandla de mystiska skolorna till vetenskapliga fakulteter men lyckades egentligen bara med musiken i detta avseende, och vad är musik? Vem kan definiera den eller sätta sin hand på den? Den är ju det abstraktaste som finns och själens renaste och mest renodlade språk. Det är känslorna som bär vittne om den, liksom om all skönhet, varför Pythagoras försök att kategorisera den och analysera den vetenskapligt bara ledde till den egentliga filosofins och de första filosofskolornas upprinnelse. Han inledde en diskussion som aldrig kommer att kunna upphöra, bara fortsätta och utvecklas. Detta var Pythagoras största livsgärning.”

”Du talar om musiken som något självklart, som vem som helst borde kunna förstå och uppfatta genast, då den talar direkt till själen, men varför finns det då så dumma och enfaldiga människor som i stället för att njuta av musiken gör motstånd mot den och förbjuder den?”

”Har du också problem med de kristna?”

”Ja, det är de som är problemet.”

”Mot dumheten strider själva gudarna förgäves, var det visst Euripides som sade.”

”Men de är farliga med sin dumhet, då de stadfäst sin ignorans som en gällande lag. De har spikat fast sin kristendoms absurda dogmatik och sig själva vid ett kors som de aldrig kan frigöra sig från, precis som judarna med sin urgamla Moselag, som de fortfarande håller fast vid fastän den är hopplöst föråldrad sedan mer än tusen år. Och minsta invändning som görs mot den kristna dogmatiken uppfattar de som hädelse som måste förföljas till döds, rimliga frågor och

invändningar besvaras med exkommunikation och bannlysning, man blir fredlös och rättslös så att vem som helst har rätt att döda en, det är en global enkelriktning som de vill genomföra med vilka medel som helst, som bara kan leda åt fanders och ta ett slut med förskräckelse. Se hur det har gått med stadens ekonomi och handelsliv efter judarnas vanvettiga fördrivning. Ingen vill komma hit och göra affärer mera, medan de har gjort den galningen Ammianus till heligt ofelbar martyr för att han straffades enligt lagen för det brott han gjort sig skyldig till.” (Ammianus förgrep sig på själva prefekten i en nitisk attack mot överheten då denna tagit Hypatia och judarna i försvar mot de kristna aggressionerna. Ammianus avrättades och gjordes sedan till föremål för en helgonkult hos de kristna som martyr, medan han bara var en fanatisk galning och våldsvverkare.)

”Och vad kan vi göra åt saken? Det är bara en sak vi kan göra: hålla oss undan. Låt de galna hundarna slåss sinsemellan, då de inte fattar bättre. Går du emellan blir du bara biten själv. Det är det råd jag givit åt prefekten, som han har åttlytt, medan jag avböjt livvakt för mitt skydd från hans sida, då en sådan bara skulle öka de kristnas oresonliga agg mot mig och de skulle uppfatta det som en provokation. Bara ignorera dem, gå förbi dem och låt deras sjukdom värka ut. Allt går över och i synnerhet allt som är osunt.”

”Jag tror inte du inser vilken fara du svävar i.”

”Min käre vän, även om de verkligen skulle attackera mig och bruka våld mot mig skulle jag låta dem göra det. Det vore det allra dumaste de kunde göra. Du ser ju själv vilken magisk verkan martyrkulten kan ha. Om de gör mig till martyr för vad jag tror på och lever för, kultur, filosofi, samvetsfrihet, tankefrihet, yttrandefrihet, tolerans, kunskap och andlig odling, så vore det mitt livs största ära, då skulle verkligen mitt liv få en mening, medan de inte skulle kunna skämma ut sin egen sak mera. Låt historien ha sin gång, den har en mening med allt, och om de kristna inte låter mig vara i fred, som jag och prefekten lämnar dem i fred, så är det deras dårskap, inte vår.”

Så svarade hon städse på alla varningar, och jag var inte den enda som varnade henne. Hon var fullt medveten om faran och vägrade låta sig skrämmas av den: ”Om de ser ett spår i mig av fruktan för dem, så blir de bara ännu fräckare och oförskämdare och går de bara ännu längre i sitt övervåld. Om de till varje pris vill påtvinga mänskligheten sin absurda övertro med våld i en värre diktatur än Roms, så kan jag inte hjälpa dem. De är då ett hopplöst fall och det värsta av alla religiösa missfall, och sådana studenter kan jag inte ta något ansvar för.”

När hon kidnappades några dagar senare, då hon färdades genom staden utan åthävor som en vanlig högreståndskvinna, fördes hon till en av bibliotekets byggnader som plundrats och gjorts om till kristen kyrka för rannsaking och dom. De kristna kunde emellertid inte sköta någon rättegång. Den spårade ur fullständigt, de kristna blev besatta och stenade henne men nöjde sig inte med det utan slet även kläderna av hennes kropp och köttet av kroppen, i ett slags hysterisk likskändning *en masse*. Sedan stämplades hon av den kristna eftervärlden som trollpacka och häxa, en legend och myt som blev den förhärskande genom 1500 år. Först under 1800-talet började man allvarligt förstå och rehabilitera henne, vilken process sedan dess ständigt har tilltagit, och hon framstår idag som sin tids mest lysande kulturbärare, medan hennes samtida Augustinus, den store kyrkofadern, alltmer har börjat skärskådas med mera kritiska ögon.

Samtidigt var massakern på henne den vändpunkt som definitivt kastade världen in i den mörka medeltidens terrormörker av vidskepelse och fruktan för tusen år framåt. Visserligen hade kristendomen redan etablerats som statskyrka, men de gammaltroende åtnjöt ändå fortfarande full trosfrihet, de förföljdes inte, och romarriket stod ännu för någon sorts stabilitet i världen. Hypatias död var vändpunkten. Roms siste kejsare satte locket på, utredningar förbjöds, och

efter honom splittrades världsricket för att aldrig mera återuppstå. Det var som om den mänskliga andens hopp om frihet stukades genom mordet på Hypatia så grundligt, att detta dödliga sår aldrig kunde helas.

Vi har därför aldrig blivit av med henne. Hon väntar fortfarande på sin utredning. Jag har visst skrivit om henne förut, för trettio år se'n eller så. Hon var just en sådan unik kvinna som man aldrig tröttnar på att återvända till, och som alltid kommer tillbaka.

Hypatia vädjande vid altaret i kyrkan Caesarion omedelbart före sin massaker i mars år 415, enligt målaren Charles William Mitchell 1885.

Ahasverus tidigare vittnesmål om Hypatia (skrivet för 29 år sedan) publicerades i Fritänkaren nr. 114, februari 2003, alltså för exakt tio år sedan.

Se även vår pjäs "Bibliotekarien i Alexandria":

www.fritenkaren.se/bibliotekarien.pdf

För tre år sedan förekom Alejandro Amenábars film "Agora" med Rachel Weisz på Göteborgs filmfestival, som var en av det årets viktigaste filmer och även utkorades som en av årets bästa av Fritänkaren.

Erkki Melartin – i skuggan av Sibelius

Erkki Gustav Melartin, tvåspråkig finsk tonsättare, 1875-1937, var tio år yngre än Sibelius och hamnade i likhet med Leevi Madetoja helt i skuggan av Sibelius världsberömmelse, men ändå tål han mer än väl en jämförelse med Sibelius, inte minst genom sina sex fullbordade och två ofullbordade symfonier, komponerade faktiskt samtidigt med Sibelius sju, medan även en nionde var planerad, när Melartin efter ett hårt liv av hårt arbete och bräcklig hälsa måste hälsa hem vid 62 år, samma år och vid samma ålder som Maurice Ravel – dessa är alltså exakt samtidiga hela vägen.

Melartin var karelare och kom från Keksholm vid Ladogas västra strand, och hans musik bär tydliga karelska drag. Den är mycket ljus och klassiskt harmonisk nästan hela vägen fram till de två sista symfonierna. Höjdpunkten är väl den fjärde symfonin, ”Sommarsymfonin”, som med sina damstämmor i sista satsen nästan har karaktären av en körsymfoni, och i motsats till Sibelius fullbordade han också en hel opera men gjorde sig sammanlagt skyldig till ett tusental kompositioner – han var alltså enormt produktiv och verkar ha levt nästan bara för musiken, utom att han även målade och var djupt filosofiskt och litterärt intresserad – hans opus 150 (av 189) är en liten bok som heter ”Credo” och består av utsökta aforismer av tidlös aktualitet om livet, konsten, relationer och det eviga.

Melartin var också den första komponisten i Finland som tog Mahler och hans musik på allvar och lät sig påverkas av denna. Sibelius gav som bekant inte mycket för Mahler och förbjöd honom att dirigera sina verk. Dock märks inte mycket av Mahlers influenser i Melartins första fyra symfonier, som är genuint och konsekvent klassiska hela vägen med fyra ordentliga satser

utan experiment eller utsvävningar från den strikta sonatformen, medan de samtidigt är nästan kliniskt harmoniskt rena, så att man nästan får det intrycket att Melartin var mera musikaliskt renodlad än Sibelius – Sibelius hänger ju sig städse åt ganska magstarka harmoniska experiment och blandar det harmoniska med det moderna i nästan hänsynslöst självsvåld. Så harmoniska och ljusa i sin harmoniska fulländning är Melartins symfonier, att både den tredje och fjärde, komponerade samtidigt som Sibelius dito, nästan är mera njutbara än dennes, i synnerhet den fjärde, som hos Sibelius är lika mörk och dystert disharmonisk som Melartins med sin vokala damfinal är motsatsen. Det är först i den femte som Melartin en aning tveksamt börjar frångå den klassiska renheten, för att i den sjätte presentera en fullt utvecklad och dynamisk expressionism som är helt egen för honom i ett våldsamt förnyande tonspråk av djärv innovation och uttrycksfullhet, på samma sätt som i Mahlers nia, men ändå finns det inte ett spår av Mahler här, utan Melartin har omformat Mahlers manér och stöpt om det fullkomligt till något som bara är Melartin. Han var också djupt påverkad av Bruckner och Debussy.

Efter några år som dirigent i Viborg efterträdde han Martin Wegelius som ledare för konservatoriet i Helsingfors, senare Sibeliusakademien, och kom därigenom under 20- och 30-talet att bli lärare för hela den generation av finska tonsättare som där blommade fram. Han turnerade även extensivt och nådde ut till länder som Egypten, Nordafrika och Indien. Han var mycket språkkunnig och gav som målare två egna utställningar.

I likhet med så många av sina samtida var det tuberkulosen som spökade i hans liv och saboterade det, han måste tillbringa perioder på sanatorium, men det bästa botemedlet för det besväret fann han alltid i arbetet och musiken. I motsats till Sibelius slutade han aldrig arbeta.

Milstenar, februari 2013.

- 5 Jörn Donner 80 år.
- 7 400 år sedan Mikael Romanov inledde Romanovdynastin som tsar av Ryssland.
- 9 Anthony Hope ('Fången på Zenda') 150 år.
Aeroflot 90 år.
- 10 250 år sedan Frankrike blev brittiskt i freden efter Sjuårskriget.
- 12 Franco Zeffirelli 90 år.
Costa-Gavras 80 år.
20 år sedan Aurelio Lanciai gick vidare.
- 13 Kim Novak 80 år.
130 år sedan Richard Wagner dog i Venedig 69 år gammal.
- 18 Yoko Ono 80 år.
- 22 Arthur Schopenhauer 225 år.
- 24 Giovanni Pico della Mirandola 550 år.
- 25 Gert Froebe ('Goldfinger') 100 år.
George Harrison skulle ha fyllt 70.
- 27 Irwin Shaw 100 år.
80 år sedan riksdagshusbranden i Berlin.
- 28 Vincente Minelli 100 år.

Den strålande fiaskoresan, del 15: Den stökiga nedresan.

Det var tvivelsutan någon mening med att min avresa uppsköts en dag, för dagen för min planerade avresa invaderades Lung Snon av 21 svenskar från Göteborg tillhörande *The Global College of Gothenburg* (det globala gymnasiet in Gothenburg), de flesta helt unga men också med några veteraner, och en av dem som varit i Ladakh ett imponerande antal gånger redan kände min goda vän Ulla Moström i Stockholm, och han menade att det var Hervor Ericsons och Ulla Moströms förening "Ladakhs vänner" som givit upphov till intresset för Ladakh i Göteborg. Legdan, sonen i huset, hade ju varit där med en grupp andra ladakhier under våren utan att jag visste om det och utan att han var klar över att det var där jag bodde. Detta utbyte mellan Ladakh och Göteborg fortsatte således med denna entusiastiska gruppinvasjon av 21 härliga människor som skulle göra Ladakh under 15 dagar med kloster och tempel och hela faderullan. Gruppledaren hette Karin och bodde i Majorna, liksom de flesta andra i gruppen, medan de äldre i gruppen så vitt jag kunde se inskränkte sig till mellan 3 och 5 personer. Jag fick inte mer än träffa dem, men bara detta var positivt nog. Mina tre medresenärer hade ju konsekvent varit förföljda av varjehanda nederlag och sabotage, och här kom nu en helt ny och frisk svensk grupp redo att ta över inför min avresa. Jag undrade hur mycket det skulle återstå av deras entusiastiska framåtanda och friskhet efter en vecka i den tunna luften som nästan ingen av dem hade haft någon erfarenhet av. Den av dem som hade erfarenhet hade då gått igenom hela höjdsjukeprogrammet.

En kvart före midnatt lämnade jag Lung Snon för att traska upp till basaren i mörkret, där jag skulle hämtas. Lyckligtvis regnade det inte, men molnen hade varit hotande under dagen. Vid basaren väntade sex bilar, två personbilar, två jeepar och två minibussar. Inget av dem var mitt fordon, men de väntande passagerarna hade redan packat in sig, och snart for den första jeepen iväg. Det var bara turister, mest israeler men även engelsmän, tjecker och fransoser.

Min avgångstid var 0.30, men 0.20 hade min minibuss ännu inte kommit. Detta varslade illa, då det att ett beställt fordon inte finns tillstädes en kvart före avgång vanligen betyder att det inte kommer alls. Då kom en liten chaufför fram till mig och bad att få se min biljett. Det visade sig naturligtvis att jag hade fått fel bilnummer. Min minibuss skulle ha hetat 1492 men hette i själva verket 8400. Det var inte första gången ens under den här resan som man fått fel bilnummer.

Vi satte av med god fart, bussens passagerare delade sig i tre grupper, fyra stökiga, unga och helt oerfarna israeler (två par), fyra sympatiska och tystlåtna tjecker (tre unga män och en dam) samt två lokala förmågor som satt hos chauffören. Israelerna krävde genast från början stark musik med hög volym, chauffören tillfredsställde dem, men då det var natt och somliga ville sova bad jag honom sänka volymen, vilket han villigt gjorde. Det är ju svårt både att sova till hög dunka-dunka-musik och att koncentrera sig på nattkörning i den längs nästan ofarbara vägar, i synnerhet som det började snöa, vilket åtföljdes av tät ogenomtränglig dimma. När jag bad chauffören sänka volymen för andra gången, nu på väg upp för passet Tanglang La på 5300 meter och i snöstorm, sade han, att han faktiskt inte behövde ha den på, och stängde av.

Natten blev svår då det naturligtvis var svinkallt, och gradvis måste man byta på sig det ena extra plagget efter det andra, tröja, strumpor, medan man frös ändå och det drog genom fönstren, som gick upp av sig själva – normal indisk standard. I gryningen kom vi gradvis fram till Pang, halvvägs mellan Leh och Keylong, och först där upphörde det äntligen snöa. Vi fick ta igen oss något, gradvis blev det sedan varmare under morgonen, men molnen hängde kvar, och någon riktig frukost blev det inte förrän i Sarchu efter elva på halva vägen mellan Leh och

Manali. Där blev vi fördröjda av att passkontrollspoliserna ville genomsöka tjeckernas bagage. Naturligtvis fann de inget. Israelernas bagage hade säkert varit intressantare.

Dessa fortsatte hålla hov hela resan med oupphörligt höga röster på sitt fula språk, och deras skorrande nasala engelska skall vi inte tala om. Vid ett tillfälle insisterade en av damerna, den dummaste och fulaste, stor och vulgär till tusen, på att musiken skulle spela på för fullt så att hon kunde dansa. Hon bjöd upp den ena efter den andra, men ingen var villig, och jag sade: "Never!" och gick så långt bort från jeepen som möjligt. (Det var inför en av dagens flera incidenter i form av trafikhinder genom ras och långsamma bulldozers.) Snart följde de flesta mitt exempel, minibussen blev tom, och chauffören stängde av den vilda vulgära musiken.

Ett annat hinder utgjordes av asfaltering. Ett tredje utgjordes av ett jätteblock som ramlat ner och måste sprängas bort från vägen. Den explosionen var inte ringa, och vi måste ta betäckning på flera hundra meters håll.

Allt detta innebar naturligtvis förseningar. Resan skulle ha tagit 18 timmar, vår flinka chaufför som ständigt skickligt körde om alla andra, hade kunnat göra den på 16, men den blev på 20. Vi kom fram efter mörkrets inbrott klockan 8, och då höll israelerna fortfarande på med sitt vassa högljudda prat. De visste ingenting om Indien och var bara specialister på att ställa dumma frågor, som "Varför far vi inte direkt till Manali från Lahaul i stället för att ta omvägen till Kokhsar?" eller, när vi nådde Manalis utkant, "Är detta Keylong?" (som ligger 10 mil back på andra sidan Rohtang), och en frågade mig: "Är Manali farligt?" De skulle bo i Vashisht eller i Old Manali och trodde att Old Manali låg i hjärtat av downtown Manali, medan det ju ligger 8 km därifrån. De verkade fullständigt ogenerade och omedvetna om att de hela tiden uppträdde som idioter utan någon tillstymmelse till självkritik eller någon distans alls.

Med överste Wangdus och Skarma hade vi diskuterat frågan positiv turism och negativ turism. Positiva turister kommer av rent intresse för naturen, kulturen och folket. Negativa turister kommer för att roa sig på vilket sätt som helst. Till dessa hör de hinduiska turisterna, som i regel kammar noll, bara blir sjuka och varken tål maten eller höjden och inte förstår att inte skräpa ner, och dessa högljudda fullkomligt okunniga och enfaldiga israeliska grupper, de flesta direkt från militärtjänsten för att glömma denna med att knarka ner sig, som inte har någonting i Indien att göra utom att väcka irritation och skämma ut sitt land. Tjeckerna var som kontrast underbara. De skulle omedelbart vidare till Dharamsala.

Jag skyndade hem till Greenland, där min gamle värd ännu var uppe halv 9, tog faderligt emot mig och gav mig sitt bästa rum. Sedan skyndade jag mig till Café Momo, stadens bästa och billigaste restaurang (tibetansk), som också fortfarande var öppen, där jag omgående åtgärdade dagens resas umbäranden och eftersmak med en rejäl *Mutton Thukpah*, min första kötträtt på 13 dagar.

(I nästa nummer: *Inför den sista veckan.*)

Resan till Dzhongkbul, del 5: Konferensen (fortsättning)

ordf. Då går ordet till Thubten från Tibet.

Thubten Min amerikanske broder nämnde något om den vite mannens framfart i Amerika med både folkutrotningar och djurutrotningar. Samma sak har vi sett i Tibet, från vilket hemland jag är en flykting, som kineserna har stulit från oss, liksom den vite mannen stal Amerika från er, och som kineserna även stulit Öst-Turkestan från uighurerna, Inre Mongoliet från mongolerna, Manchuriet från manchurerna, och så vidare. Men Amerika var åtminstone en demokrati.

Problemet med Kina är att det är en diktatur, vilket gör det hopplöst att komma till rätta med det så länge diktaturpartiet fortfarande har makten, och det gäller alla diktaturer, som är den största stötestenen för hela världsordningen. Kina är idag världens största diktatur och förser länder som Iran, Syrien, Burmas diktatur, Mugabes Rhodesia och egentligen alla diktaturer med vapen. Även Tysklands folkutrotningsprogram var bara möjligt i en diktatur liksom Turkiets sultanat, Sovjetunionen, Pol Pots Kambodja och så vidare. Vi kan aldrig få någon draglig mänsklig ordning på världen förrän alla diktaturer är borta.

ordf. Ali har ordet.

Ali (perser) Jag håller med. Efter Syrien tror jag att även Iran kommer att falla. Burma håller på att uppluckras, och Kina är på väg. Jag kan försöka uppmuntra broder Thubten med, att snarare än att diktaturerna i världen är på väg upp är de på väg ut. Jag tror att Kinas fall också bara är en tidsfråga.

Thubten Tack, min vän från Persien. Det tror jag också.

Isak (från Irak) Mycket av människans framfart och i synnerhet den vite mannens självsvåld i Amerika har beskyllts på kristendomen. Som kristen representant måste jag dock framhålla att kristendomen är ensidigt en kärlekens religion, en martyrernas och offrens religion, vilket exempel Kristus redan statuerade genom sin frivilliga offerdöd, och vilket jag som assyrisk kristen i Irak kan vittna om att alltid utgjort kristendomens röda tråd och bärande kraft, martyriet, kärleksdöden, offerviljan, människokärleken, medlidandet, empatin och medkänslan, som inte fått synas mycket i diskussionerna här hittills. Det är bara kristendomen och buddhismen som framhåller sexuell avhållsamhet som en positiv dygd och som utan tvivel avhållit människan från hennes befolkningsexplosion och avstyrat denna om fördelen med den dygden observerats bättre.

ordf. John?

John Alldeles riktigt, broder Isak. Kristendomen och buddhismen har många gemensamma drag som tvillingbröder, men dess värre har den västerländska kristendomen åkt en aning på sned. Den katolska kyrkan har gett upphov till intolerans och inkquisitioner, som resulterat i meningslösa häxförföljelser och kättarbål, som bara länt kristendomen till avskyvärdhet och vanära. Kristendomens framfart i den Nya Världen har tyvärr sanningsenligt åskådliggjorts av Albert från Calgary. Vi österländska kristna, och särskilt vi som lider under det ständiga hotet av islam, är mera vana vid martyrtänkandet och lidandet, som du mycket riktigt betecknar som kristendomens sanna karaktär som kärleks- och självuppofferingsreligion.

Isak Tack, John.

ordf. Då har vi syster Berenice från Paris.

(Denna fransyska var en ung bländande skönhet, också i sari men i förtrullande exotiska färger och mönster, motsatsen till Mariannes, och dessutom rikt utrustad med smycken. Hon var som en indisk prinsessa. Hon var tydligen indierns dam.)

Berenice Med all respekt för vad ni står för och era värderingar, mina bröder, men kristendomen har spelat ut sin roll. Den behövs inte mer, åtminstone inte som religion, då den i vår tid har genomskådats som den bluff den är. Den gör fortfarande nytta som bålverk mot islam och som social verksamhet, den behövs verkligen när det ena efter det andra landets välfärdssystem börjar klicka, som social hjälporganisation kan de kristna kyrkorna verkligen göra förtjänstfulla insatser världen över vid svält- och översvämningkatastrofer, men som dogmatik och irrlära etablerad genom hjärntvätt och skräckpropaganda – något helvete har aldrig funnits, om det inte alltid varit här på jorden – är kristendomen död. Dess vidskepelse, övertro och blinda fanatism hör lika mycket hemma i den mörkaste medeltiden som islam, som

fungerar precis på samma sätt, genom trälbindning med hjärntvätt som medel och falsk propaganda för etablerade lögnar som bara hittats på för att hålla massorna i schack. Inför världens problem med främst dess överbefolkning – Guds ord till Adam i lustgården att fortplanta sig in absurdum och härska över naturen – framstår som en skrattretande absurditet idag, då människan misslyckats totalt i sitt skötande av naturen. Hon gavs naturen som en trädgård att värna om, och vad har hon gjort? Förgiftat hela naturen, fyllt världshaven med skräp, gjort regnen och världshaven sura med sina industriutsläpp i atmosfär och vatten, utrotat djurarter och fört ett ständigt större antal arter till risk för utrotning, kort sagt, hon har misslyckats totalt och gjort bankrutt som livsduglig varelse. Professor James Lovelock förkunnar att människan borde reduceras till 500 miljoner eller till en fjortondel eller 7% av vad hon är idag i antal, och jag håller med honom. Om vi inte själva stoppar befolkningsexplosionen och vänder den neråt kommer naturen att göra det med hårdare medel. Vi har ingen chans mot naturen. När vi nu misslyckats med att umgås med henne på rätt sätt och står med ett katastrofalt deficit kan vi inte ha något annat än överväldigande katastrofer att vänta. Där hjälper ingen kristendom längre, när naturen ställer oss till svars.

Henrik Vad vill du ha i stället för kristendomen?

Berenice Rationalism. Panteism. Tillbaka till naturen. Återupprätta de gamla europeiska naturreligionerna, den grekiska och den nordiska mytologin och druidismen. Kristendomen gjorde allt för att utrota dem med våld. Det är dags att de äntligen får komma till sin rätt igen med sin högre tolerans och större fromhet mot allt liv och naturen.

Harish Jag instämmer med Berenice. Om något avlägsnat människan från naturen är det kristendomen, där den judiska grunden från början satt människan över naturen, vilket gjort den monoteistiska människan så övermodig, att hon tagit sig rätten att försöka bemästra och manipulera naturen, vilket måste hämna sig. Om naturen nu hämnas och sveper bort stora delar av mänskligheten är det främst de monoteistiska religionernas fel genom sin uppmuntran till storhetsvansinne och diktatorisk dogmatik utom materialismen och den mänskliga girigheten.

ordf. Ingen replik? (*Ingen replik.*) Då går ordet till Boris.

(Konferensens avslutas i nästa nummer.)

Bonusresan, del 15: Polismästaren i Phudong.

Polismästaren bjöd mig på en liten frukost med kaffe och kaka och var mycket angelägen om att jag skulle frambära en gåva till en av sina gamla kolleger inom FN-tjänsten i Kosovo, som bodde i Göteborg. Tyvärr kunde han dock inte hitta adressen. Han sökte överallt, och naturligtvis var efternamnet omöjligt att komma ihåg. Förnamnet var John, och han bad mig ändå försöka hitta honom och överlämna gåvan, en ganska stilig mössa. Jag bad honom fortsätta söka efter adressen.

Efter inbjudan igår gick jag upp till tempeltjänsten i klostret klockan 9 och måste därmed inhibera min plan på att besöka Mangan och Singik 3 mil högre upp för att hälsa på Kanjenjunga. Frågan är om inte detta hade varit mera meningsfullt. Min inbjudande munk fanns naturligtvis inte där, puijan ägde inte alls rum i det hemliga rummets intimitet utan var en vanlig munkförsamling i stora huvudsalen med ungefär 30 deltagare, och visst var det stämningsfullt och intressant. Ämnet tycktes också vara högeligen väsentligt: medkänsla-medlidande (*compassion*) och vikten av att vara mänsklig, det enda som alla människor har eller kan ha

gemensamt, varför ingenting borde vara viktigare än utvecklingen och odlingen av den förmågan, karaktären och grunden för vår existens, så visst var puijan (som alla puijor) uppbygglig.

Polismästaren var mycket tillmötesgående. Han visade den största omtanke i förmedlandet av sin present genom mig till sin före detta kollega i Kosovo, och vi gjorde allt för att underlätta saken. Jag gav honom min e-post-adress, medan det var tveksamt om hans Yahoo fortfarande fungerade, då han inte använt den på 4-5 månader.

Ett annat orosmoment dök upp mot kvällen. Min värdinna varnade att mitt rum (salongen) skulle ockuperas under 2-3 timmar under kvällen av ett sällskap vänner, som skulle inta en måltid. Jag skulle alltså hänvisas till de lägre regionerna med de lägre temperaturerna under denna tid, tills mitt rum blev tillgängligt igen. I det längsta hoppades jag naturligtvis att dessa gäster inte skulle dyka upp.

Halv nio hade de ännu inte dykt upp, men efter halv nio dök de upp, den ena efter den andra. Jag hade placerat mig strategiskt i salongen för att vara med om vad som egentligen hände, och de kom den ena efter den andra och fyllde upp rummet i ett ständigt tåg som hela tiden fylldes på. Till min stora glädje var en av dem min värd, som äntligen kom tillbaka efter en lång resa norrut. Vi hade ett gemensamt öde: ständigt mera arbete, ständigt mindre pengar, men vi diskuterade även den globala väderkrisen.

Det hela utvecklade sig till en regelrätt fest med mycket whisky och mat, och man fann sig i det bästa tänkbara sällskap. När man hamnar i ett regelrätt buddhistiskt sällskap finner man sig ofta överväldigad av att all denna vänlighet och generositet verkar för god för att kunna vara sann, men den *är* sann. Jag har ofta upplevat detta. Man är van vid hårda, själviska och materialistiska attityder som alltför ofta verkar nedslående och direkt mördande, och när man sedan möter motsatsen, som i ett land som Sikkim, finner man det svårt att tro på det. Men det är verkligen uppriktigt menat utan några reservationer.

Festen pågick i två timmar fram till halv elva, när plötsligt alla bröt upp på samma gång. Onghel, min värd, berättade att han aldrig varit utanför Indien men medgav, vilket jag bekräftade, att Sikkim ändå var ett av världens vackraste länder. Det hade bara 5-600,000 invånare men konstituerade av sig självt kanske världens vackraste naturliga trädgård.

Följande morgon tog polismästaren hand om mig. Jag hade försiktigt ställt en förfrågan om det var möjligt på vägen ner till Gangtok att ta en vända upp till Mangan och Singik tre mil högre upp, bara för att få en glimt av Kanjenjunga, om det var möjligt. Tashi Gyatso, som han hette, var mer än villig, men vi fick då starta tidigare. Det blev uppstigning före 6 för att hinna uppleva Kanjenjunga under de bästa morgontimmarna. Det var hårt att behöva stiga upp så tidigt efter en så gedigen fest med så mycket whisky, men det gick.

När jag infann mig klockan 6 låg han ännu och snarkade. Jag lyckades väcka honom, och det visade sig att han hade haft en dålig natt med diarré. Jag frågade honom om han alls var i form att genomföra företaget, men visst ställde han ändå upp, och iväg for vi.

Det visade sig vara den mest lysande morgonen på hela resan hittills. Vi fann Kanjenjunga norr om Mangan alldeles strålande i sin morgonprakt, och både han och jag fotograferade henne och varandra med henne. Det blev en verkligt lyckad fotofest. Jag hade inte varit på stället på fem år och då bara kunnat ta analoga bilder, så detta tillfälle var verkligen ett unikum.

Vi återvände till Phudong för en hastig frukost, varvid jag fick säga adjö till min värdinna och återsåg alla de glada festprissarna från gårdagen. För oss alla hade det varit en oförglömlig fest för livet och kanske resans höjdpunkt.

Vi for vidare till den gräsliga storstaden Gangtok, nu 150,000 invånare (50,000 när jag besökt den första gången för 16 år sedan), en hård, modern och avskräckande metropol med hög frenesi,

där jag aldrig mer kunde trivas eller vilja stanna, men Tashi tog mig med till sitt hus nedanför staden efter att vi fixat min jeeobiljett till västra Sikkim. Det gick bara en jeep till Geyzing (nedanför Pelling) denna söndag, och jag fick sämsta tänkbara plats: längst bak i mitten.

Tashi ordnade så att jeepen kunde plocka upp mig vid hans hus, alla jeepar ut ur staden måste passera den vägen, och på det sättet fick vi litet extra tid. Han hittade ändå inte adressen till sin vän John i Sverige men lovade maila den till mig senare (vilket han aldrig gjorde – förmodligen hittade han den aldrig).

Vi fick vänta på jeepen en hel timme. Den var försenad. Till slut kom den plötsligt, och vårt avsked blev abrupt.

Tashi var alltså tibetansk sikkimes och polismästare i Phudong. Under Kossovokrisen hade han tjänstgjort för FN och så kommit i kontakt med internationella soldater i fredens tjänst. Han var mycket mångkunnig och ivrig och intresserad av allt. Det var alltså han som tagit fast tjuven som stal min reskassa 1997 och som min väninna och reskamrat det året, Belinda Davis, råkat ut för. Han hade velat hjälpa henne precis som han nu visade en sådan utomordentlig omtanke och tjänstvillighet mot mig, men hon hade missförstått hans avsikter, tackat nej och missat Kanjenjunga. Han var visserligen ganska påfrestande med sin påträngande påstridighet, men jag kunde ta det lätt och tog hans omtanke för den uppriktighet den var. Vi blev därmed vänner för livet.

(I nästa nummer: *Lama Yonda.*)

"Fritänkare är de som villigt använder sina sinnen utan fördomar och utan fruktan för insikt om uppfattningar som kan kollidera med deras egna. Denna inställning är inte vanlig men är viktig för ett rättvist tänkande; där den lyser med sin frånvaro är diskussioner meningslösa."

– Leo Tolstoj

Göteborg den 8.2.2013